

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης: *Ο Δαρείος*

(Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων, σσ. 62-63)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ¹

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευσης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (οφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Ποια είναι τα πραγματικά και ποια τα φανταστικά πρόσωπα του ποιήματος και ποιος ο ρόλος τους στο ποίημα;
2. Τι είδους ποίημα γράφει ο Φερνάζης και με ποιο θέμα; Τι τον απασχολεί ιδιαίτερα;
3. Στο ποίημα παρατηρούνται συνεχείς επαναλήψεις λέξεων και φράσεων (π.χ. *υπεροψίαν και μέθην, ελληνικά ποιήματα, τι αναβολή κ.ά.*). Τι δηλώνουν οι επαναλήψεις αυτές, κατά τη γνώμη σας;
4. Στο ποίημα αυτό η τριτοπρόσωπη αφήγηση εναλλάσσεται με την πρωτοπρόσωπη. Ποιος είναι ο ρόλος αυτής της εναλλαγής;²
5. Να επισημάνετε τους στίχους στους οποίους διακρίνετε την «καβαφική ειρωνεία» και να τους σχολιάσετε.
6. Στο ποίημα γίνεται ευρεία χρήση σημείων στίξης (θαυμαστικού, ερωτηματικού, παύλας κ.ά.). Ποια είναι η λειτουργία τους;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ποιο δίλημμα αντιμετωπίζει ο Φερνάζης γράφοντας το «*σπουδαίον μέρος*» του ποιήματός του; Ποιες σκέψεις σας υποβάλλει το δίλημμα αυτό³;

¹ Τα στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία αναφέρονται στο ποίημα *Καισαρίων*.

² Στους στ. 26-33 η αφήγηση γίνεται πρωτοπρόσωπη, δείχνοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις σκέψεις του Φερνάζη άμεσα και παραστατικά.

³ Οι μαθητές θα μπορούσαν να εστιάσουν την προσοχή τους στην αντιφατικότητα των συναισθημάτων του Φερνάζη «*υπεροψίαν και μέθην και σαν κατανόησι της ματαιότητος των μεγαλείων*». Αν ο Φερνάζης επιθυμεί να υμνήσει το Δαρείο (και ταυτόχρονα τον απόγονό του, το Μιθριδάτη), η υπερψία και η μέθη δεν είναι κολακευτικοί χαρακτηρισμοί. Από την άλλη πλευρά, η κατανόηση της ματαιότητας των μεγαλείων είναι θετικό σχόλιο, δεν συνάδει όμως με τον τρόπο που απέκτησε ο Δαρείος και ο Μιθριδάτης τη βασιλεία (βλ. σχολικό εγχειρίδιο, σ. 62, υποσημ. 1). Γι' αυτό ίσως «*βαθέως σκέπτεται το πράγμα ο ποιητής*».

2. Τι αποκαλύπτουν για την ψυχική διάθεση του Φερνάξη οι επιφωνήσεις των στίχων 16 και 21 («Τι συμφορά!» και «Ατυχία!»);
3. Πώς ερμηνεύετε το νόημα του στίχου 20: «Μέσα σε πόλεμο – φαντάσου, ελληνικά ποιήματα.»;
4. Πώς σκιαγραφείται η προσωπικότητα του Φερνάξη στο ποίημα;
5. Πώς παρουσιάζεται στο ποίημα η στάση του Φερνάξη απέναντι στο βασιλιά Μιθριδάτη και στους άλλους ποιητές της αυλής⁴;
6. Πώς αντιμετωπίζει ο Φερνάξης την έναρξη του πολέμου με τους Ρωμαίους και με ποιο τρόπο επηρεάζει η πραγματικότητα αυτή την ποιητική του έμπνευση⁵;

3. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΑΙΔΙΑΚΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Κ.Π. Καβάφης: *Μάρτυαι ειδοί*⁶

*Τα μεγαλεία να φοβάσαι, ω ψυχή.
Και τες φιλοδοξίες σου να υπερνικήσεις
αν δεν μπορείς, με δισταγμό και προφυλάξεις
να τες ακολουθείς. Κι όσο εμπροστά προβαίνεις,
τόσο εξεταστική, προσεκτική να είσαι.*

*Κι όταν θα φθάσεις στην ακμή σου, Καίσαρ πια.
έτσι περιωνύμου ανθρώπου σχήμα όταν λάβεις,
τότε κυρίως πρόσεξε σαν βγεις στον δρόμο έξω,
εξουσιαστής περίβλεπτος με συνοδεία,
αν τύχει και πλησιάσει από τον όχλο
κανένας Αρτεμίδωρος, που φέρνει γράμμα,*

⁴ Η παράθεση του τίτλου και των μεγαλοπρεπών ονομάτων του Μιθριδάτη ίσως αποκαλύπτει τη διάθεση του Φερνάξη να κολακεύσει το βασιλιά με το επικό ποίημά του, για να αναδειχθεί έτσι και να αποστομώσει τους επικριτές του. Τα ονόματα του Μιθριδάτη επαναλαμβάνονται και στους στίχους 17-18 με εμφανή την ειρωνεία του ποιητή, γιατί ο βασιλιάς την κρίσιμη αυτή ώρα του πολέμου θα πρέπει να αποδείξει έμπρακτα τη δύναμη και την αξία των τίτλων του. Η σχέση του με τους άλλους αυλικούς παρουσιάζεται ανταγωνιστική.

⁵ Να σχολιαστούν οι σκέψεις του Φερνάξη που αναφέρονται στις συνέπειες του πολέμου στο επικό ποίημά του, στην ασφάλεια της Αμισού και στην τελική διαμόρφωση της έμπνευσής του. Φαίνεται πως ο ποιητής «όσο κι αν ρέπει προς την κολακεία, όσο κι αν ασχολείται υπερβολικά με τα εγκόσμια, όμως είναι γνήσιος λειτουργός της τέχνης» (Δημαράς Κ.Θ., *Σύμμικτα, Γ' - Περί Καβάφη*, Φιλολογική επιμέλεια Γ. Π. Σαββίδη, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1992, σ. 96.

⁶ Καβάφης Κ.Π., *Απαντα ποιητικά*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1990, σ. 46.

και λέγει βιαστικά «Διάβασε αμέσως τούτα,
είναι μεγάλα πράγματα που σ' ενδιαφέρουν»,
μη λείψεις να σταθείς ...⁷

(απόσπασμα)

Να συσχετίσετε το παραπάνω απόσπασμα με την κεντρική ιδέα του ποιήματος
Ο Δαρείος.

Κ.Π. Καβάφης: *Εν Δήμω της Μικράς Ασίας*⁸

*Η ειδήσεις για την έκβασι της ναυμαχίας, στο Ακτιον,
ήσαν βεβαίως απροσδόκητες.
Αλλά δεν είναι ανάγκη να συντάξουμε νέον έγγραφον.
Τ' όνομα μόνον ν' αλλαχθεί. Αντίς, εκεί
στες τελευταίες γραμμές, «Αυτρώσας τους Ρωμαίους
απ' τον ολέθριον Οκτάβιον,
τον δίκην παρωδίας Καίσαρα,»
τόρα θα βάλουμε «Αυτρώσας τους Ρωμαίους
απ' τον ολέθριον Αντώνιον».
Όλο το κείμενον ταιριάζει ωραία.*

*«Στον νικητήν, τον ενδοξότατον,
τον εν παντί πολεμικώ έργω ανυπέρβλητον,
τον θαυμαστόν επί μεγαλουργία πολιτική,
υπέρ του οποίου ενθέρμως εύχονταν ο δήμος
την επικράτησι του Αντωνίου»
εδώ, όπως είπαμεν, η αλλαγή: «του Καίσαρος
ως δώρον του Διός κάλλιστον θεωρών -
στον κραταιό προστάτη των Ελλήνων,
τον έθη ελληνικά ευμενώς γεραίροντα,
τον προσφιλή εν πάση χώρα ελληνική,
τον λίαν ενδεδειγμένον για έπαινο περιφανή,
και για εξιστόρησι των πράξεών του εκτενή
εν λόγω ελληνικώ κ' εμμέτρω και πεζώ»*

⁷ Καβάφης Κ.Π., ό.π., σ. 117: «Ένας μάντης είχε προείπει στον Ιούλιο Καίσαρα να φυλάγεται την ημέρα των Μαρτίων Ειδών (15 Μαρτίου): την ημέρα εκείνη, στα 44 π.Χ., ο σοφιστής Αρτεμίδωρος μάταια προσπάθησε να τον ειδοποιήσει για τη συνωμοσία του Βρούτου και του Κάσσιου».

⁸ Καβάφης Κ.Π., ό.π., σ. 155.

*εν λόγω ελληνικώ που είν' ο φορέας της φήμης,»
και τα λοιπά, και τα λοιπά. Λαμπρά ταιριάζουν όλα.*

Πώς εξυπηρετεί, σύμφωνα με το παραπάνω ποίημα, ο «λόγος» την προβολή του ιστορικού γεγονότος; Να συσχετισθεί με το ποίημα *Ο Δαρείος*.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΗΤΙ

1. Το ποίημα αυτό έχει την ιδιοτυπία να εμπεριέχει ένα άλλο ποίημα⁹. Τι πετυχαίνει με το εύρημα αυτό ο ποιητής;
2. Ποιους αφηγηματικούς τρόπους / τεχνικές μπορείτε να επισημάνετε στο ποίημα;
3. Πώς πραγματώνεται στο ποίημα η σύζευξη του ελληνικού στοιχείου με το ανατολικό;
4. Να συνδέσετε τον τίτλο του ποιήματος με το περιεχόμενό του. Σε τι αναφέρεται, κατά τη γνώμη σας, ο τίτλος: στο βασιλιά ή στο ποίημα του Φερνάζη;

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Η σχέση λογοτεχνίας και ιστορίας είναι ένα θέμα που απασχόλησε τη φιλοσοφική σκέψη από την αρχαία εποχή¹⁰. Να εξετάσετε αυτή τη σχέση, αφού μελετήσετε τα ποιήματα: Αναγνωστάκης Μ., *Θεσσαλονίκη, Μέρρες του 1969 μ.Χ.*, Σεφέρης Γ., *Τελευταίος Σταθμός*, Καβάφης Κ. Π., *Ιθάκη*, καθώς επίσης και τα πεζογραφήματα: Δούκας Στρ. *Η ιστορία ενός αιχμαλώτου* και Μπεράτης Γ., *Το πλατύ ποτάμι*¹¹.

⁹ Πλίνσκαγια Σ., ό.π., σ. 249: «ένα ψυχολογικό πορτραίτο αποτελεί στοιχείο ενός δεύτερου, πιο αναπτυγμένου και τελειωμένου». Με το εύρημα αυτό ο Καβάφης αποκαλύπτει τις τεχνικές γένεσης ενός ποιήματος.

¹⁰ Πρβλ. Θουκυδίδου *Ιστορία* Ι.21, Αριστοτέλους *Περί ποιητικής* ΙΧ.

¹¹ Βλ. σχετικές μελέτες του Μαρωνίτη Δ.Ν.: *Δεκαοχτώ Κείμενα*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1971, σσ. 135-145, «Ποίηση και ιστορία», Εφημερίδα *Το Βήμα* (24 Απριλίου 1988), σ. 48 και *Διαλέξεις*, εκδ. Στιγμή, Αθήνα 1992, σσ. 99-118.

6. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΤΑΞΗ: ΤΜΗΜΑ:

ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων

Κ. Π. Καβάφης, *Ο Δαρείος*

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Από ποια ιστορική περίοδο αντλεί την έμπνευσή του ο Καβάφης; Να την τεκμηριώσετε με αναφορές σε στίχους του ποιήματος.

.....
.....

Μονάδες 5

2. Πώς κρίνετε τη στάση του ποιητή απέναντι στην εξουσία, όπως προκύπτει από το ποίημα;

.....
.....

Μονάδες 5

3. Ποια γνωρίσματα της ποιητικής γραφής του Καβάφη μπορείτε να επισημάνετε σ' αυτό το ποίημα;

.....
.....

Μονάδες 5

4. Πώς ερμηνεύετε την τελευταία στροφή του ποιήματος;

.....
.....

Μονάδες 5